

Baranya

Hajdani vármegyéink

Magyarország dunántúli részének egyik vármegyéje; a Duna és a Dráva képezte szögletben fekszik. Fő hegysége a Mecsek hegység, mely nyugat-keleti irányban a megye északi részén át vonul; legnagyobb emelkedése Pécs vidékén van, ahol a Jakab-hegy 593 méter, a Mecsek 612 méterre emelkedik; e csoportot a 394 méter magas Mánfai-hágó választja el az odébb északkeletre emelkedő hegytömegtől, melyben az egész Mecsek legmagasabb csúcsa, a Zengő (682 méter) emelkedik.

Baranya földjének mélységeiben gazdag ásványi kincsek vannak. A geológusok mintegy ötvenféle hasznosítható kőzetet találtak itt, de többségük kitermelés nem gazdaságos.

A megye fejlődésének egy évszázada jelentős meghatározója a Mecsek legjellegzetesebb ásványi kincse a fekete kőszén, melynek nagyüzemi termelése a XIX. század közepén indult meg. A mecseki kő hasznosítása időszámításunk elején a rómaiak idején is jelentős volt; utakat, lakóházakat építettek belőle. A honfoglalást követő századokban ebből emelték a székesegyházat, a várfalakat és a városfalakat. A kővágószőlősi malomkövek messze földre eljutottak.

A megye éghajlata kedvező. A csapadékmennyiség általában bő és egyenletes eloszlású. A maximális évi csapadék az 1000 mm-t ritkán haladja meg. Baranya hazánk zivatargóca, a zivatarok évi átlagos száma meghaladja a 25 napot, nyaranta 6-8 jégesővel lehet számolni. A hőmérséklet-ingadozások viszonylag alacsonyak, a telek enyhék. A Mecsektől délre eső térszín az ország legmelegebb része, az évi középhőmérséklet mindenütt 10,5 °C fölött marad. Pécsen mérték

1950. július 5-én a hazai melegrekordot: 41,3 °C -ot.

A megye területe vízfolyásokban gazdag, de jelentősebb vízmennyiséget csak a Duna és a Dráva szállít. A Duna vízjárása kiegyenlített; a legmagasabb vízállása nyár elején, a legalacsonyabb ősz végén van.

Szólnunk kell a megye gazdag termál- és ásványvízkészletéről. Az eddigi feltárt hőforrások közül legjelentősebb a harkányi; vize 62 °C-os kénes, radioaktív. Ugyancsak kiépített a szigetvári jódos vizű, valamint a szénsavtartalmú sikondai vizet felhasználó fürdőtelep is.

Történelmi, társadalmi viszonyok

A megye elnevezésének eredete nem teljesen tisztázott. Feltehetően a Pécs és Eszék között valaha létezett Baranyavárról *Castrum Barona* néven említik. Más vélemények szerint az említett vár szláv nevű első ispánjától, *Branától* ered a megye neve.

Baranya fejlődése, történelmi múltja és jelene erősen összefügg a megye székhelyének, Pécsnek fejlődésével.

Pécsen „2000 éves városként” emlegetik. A római település, amelyet *Sopiana*nak neveztek el, a környék központja, valódi város lett. Ez volt a Diocletianus által elnevezett Pannonia Valeria tartomány székhelye. Itt haladt át a nagy római birodalom egyik legfontosabb útja, amely Mitrovicából (Sirmium) indult ki és Eszéken (Mursa) keresztül érkezett Sopianaeba és vezetett tovább Szombathelyen (Savaria) át Bécsbe.

A római uralomnak az V. évszázadban a hunok vetettek véget. Ettől kezdve 4 évszázadon át a várost is a népvándorlás korának

hullámai, a gótok, a gepidák, a longobárdok, az avarok, majd később a németek és szlávok pusztították, tönkretették mindazt, amit a rómaiak építettek. A honfoglaló magyarok 899-ben érkeztek a Mecsekaljára. A város kedvező fekvése és természeti adottságai folytán ismét fejlődni kezdett.

A népes és gazdaságilag fejlett vármegyében Szt. István a pécsi püspökséget s a pécsváradi apátságot alapította. Pécs már a magyarok letelepedése idején jelentős város volt, s Vata lázadása alatt sokat szenvedett. Környékén több falu az Árpád-kori magyar nagyságok neveit viseli, úm. Árpád, Bagád, Szabolcs, Hetény, Abaliget, Bélavára, Várkony. A pécsváradi kolostorban volt elrejtve Vak Béla; a pécsváradi apátság pedig mint a kultúra terjesztője tűnt fel a vármegyében. A vármegye gazdaságára jelentős hatással volt a rómaiak által épített úthálózat. II. Endre idejében a kereszties hadak, melyek Magyarországon vonultak keresztül, a rómaiaktól ránk maradt utakat használták. Az 1241-i tatárjárás a vármegye népét csaknem teljesen kipusztította. A tatárdúlás után alapította *Eusebius* (Özséb) esztergomi kanonok a pálosok rendjét a Jakab-hegyen. A XIV. század legnevezetesebb eseménye a pécsi egyetem (*studium generale*) létrejötte volt, amelyet Nagy Lajos magyar király Vilmos pécsi püspök hozzájárulásával alapított és V. Orbán pápa 1367-ben megerősített.

A Horváthy-lázadás Baranya vármegyét is kínosan érintette. Horváthy, Baranya vármegye egykori főispánját – mint a lázadás vezérét – Zsigmond király Pozsega várában elfoglalta, s Thuróczy szerint Pécssett lófarkára köttetve kivégeztette.

A XV–XVII. században Baranya vármegye sok nevezetes esemény színhelye volt. Az 1526-os mohácsi vész után török uralom alá került 1689-ig. Ez időben telepedtek a vármegyébe a szerbek, kik a török csapatokkal jöttek. A török harcok ideje alatt kétszer felégették Pécsset s Szigetvár és Eszék között

számos községet pusztítottak el. A törökök kiűzése után I. Lipót Baranya vármegye földjének nagy részét donációképen kiosztotta; s ugyancsak Lipót idejében történtek a német telepítések. A felső-rajnai és frank területekről, Schleswig-Holstenből, Württembergből, Badenből és Schwarzwaldból jöttek a németek.

1690–1693 között három évig, majd 1697-ben újból pestisjárvány ritkította meg Pécs lakosságát. Az 1700-as évek elején a fellázadt szerbek, majd a kurucok dúlták fel a várost.

A város fejlődését nagyban hátráltatta, hogy Pécs továbbra is jobbágyváros maradt, nem rendelkezett a „szabad városok” kiváltságaival. A lakosság ennek érdekében évszázados harcot folytatott, ami 1780-ban győzedelmeskedett: Pécs szabad királyi város lett. A XVIII. század vége és a XIX. század eleje Pécssett a polgárság meggazdagodásának korszaka volt. A belváros utcáiban megépültek a polgári jólétet bizonyító családi házak; színvonalas kulturális rendezvényeket tartottak, például 1846 októberében *Liszt Ferenc* adott hangversenyt a városban.

1848. március 19-én a város vezetői közgyűlést tartottak, amelyen a város egész lakosságának egyetértése közepette kihirdették a 12 pontot. Díszpolgárává választotta a város Kossuth Lajost, Széchenyi Istvánt, Petőfi Sándort és Vörösmarty Mihályt. Azonban Pécs sem tudta magát megvédeni a császári sereg támadásaival szemben; az osztrákok megszállása alatt maradt. A dualizmus időszakában indultak meg azok a jellegzetes gazdasági tevékenységek (pl. bányászat), amelyek megeremlették Baranya megye felemelkedését.

A két világháború Baranya megyére is igen negatív hatást gyakorolt. Egyes üzemek tönkrementek, mások légítámadásnak estek áldozatul.

A szovjet csapatok 1944. november 19-én a Dráva-torok környékén keltek át a Dunán.

A német katonai erők a Somogy délnyugati részén vették fel a harcot az előrenyomuló szovjet és bolgár csapatok ellen. Mohácson és környékén a németek szívósan ellenálltak, de nem tudták megakadályozni a város

„felszabadítását”. 1944. november 29-én Pécs megszabadult a német nyomás alól. Baranya megye megmenekült attól, hogy hosszabb ideig hadszíntér legyen.

KLÁBEN GYULA

III. MÉG ALAPOZÓ FESTÉK, MÉG ABLAKÜVEG SINCS A KÉSZÜLŐ HARGITA MOTORVONATON, DE MÁR FELKERÜL A VÖRÖS CSILLAG AZ ORRÁRA. A GANZ GYÁR DOLGOZÓI VÁLLALTÁK, HOGY A FELSZABADULÁS TIZEDEK ÉVFORDULÓJÁN, 1955. ÁPRILIS 4-ÉN KIGÖRDÜL AZ ELSŐ HARGITA A SZERELŐÜZEMBŐL. APRÓ FRISCSKA AZ INTERNACIONALIZMUSNAK, HOGY AZ ÚJ GYORSMOTORVONAT NEVÉT KÖZEL MÁSFÉL ÉVTIZEDDEL KORÁBBI ELŐDJÉTŐL ÖRÖKÖLTE, AMELYET A MÁSODIK BÉCSI DÖNTÉS UTÁN KEZDTEK TERVEZNI A VISSZACSATOLT ERDÉLYI TERÜLETEK JOBB ÖSSZEKÖTTETÉSE CÉLJÁBÓL (MÁTHÉ ZOLTÁN GYŰJTEMÉNYÉBŐL)